

Yaşam

S a r g u n A . T o n t

Rüzgarın Çaldığı...

*Bedava yasıyoruz, bedava;
Hava bedava, bulut bedava;
Dere tepe bedava;
Yağmur çamur bedava;
Otomobillerin dışı,
Sinemaların kapısı,
Camekanlar bedava*

İlk okuyuşta bu şiir bir doğa sever için yazılmış gibi. Ama şiirin tamamını dikkatle okursanız şair parasızlık yüzünden sinemaya gidemediğinden, camekanların arkasındaki yiyecekleri tadamadığından, giysileri giyemediğinden şikayet ettiğini anlarsınız. Ama huylu huyundan vazgeçmez kabilinden, ben bu dizeleri yine de olumlu bir açıdan değerlendirmek isterim.

Her zaman olmasa bile bazen güzel bir tepe veya dere kenarında dolaşmak vasat bir film izlemekten daha tatmin edici olabilir. Öte yandan büyük kentlerde yaşayanların temiz hava soluyabilmek için derelere tepelere çıkmaları, benzin fiyatlarını göz önüne alırsak, sinema bi-

letinden daha pahalı olabilir. Ama eğer bir bisikletiniz varsa o zaman ikisinden de mahrum kalmazsınız. İşin sırrı orta yolu bulmakta.

Her ne kadar bu tür işlerde orta yolu bulmak bir dik üçgenin kenarını ikiye bölmek kadar kolay değilse de yine de sizi tatmin edecek bir şey ayarlamamız zor olmaz. Örneğin, eğer pizza alacak kadar paranız yoksa ve gözleme yemekten hoşlanmıyorsanız tost iyi bir alternatiftir. Eğer benim gibi siz de beyaz peynir yerine İsviçre peynirini tercih ederseniz; ama özel üniversite yerine benim yaptığım gibi devlet üniversitesinde ders veriyorsanız, orta yol taze kaşardır. Ama bazen bu tür seçimlere hiç gerek kalmaz.

Doğanın bazı nimetleri gerçekten hem bedava veya bizim gibi insanların kesesine uygun bir fiyatla elde edilebiliyor.

Doğa nimetleri denince çok kişinin aklına ilk olarak hayvanlar, bitkiler, göller ormanlar gelir. Her ne hikmetse çoğumuz cansız nimetleri pek kaale almayız. Örneğin rüzgar. Rüzgarsız bir dünyanın ne kadar can sıkıcı monoton bir yer olacağını düşünün. Doğayla bizden çok daha uyumlu toplumların rüzgarın kıymetini çok daha iyi takdir ettikleri bu nimet için özel bir tanrıyı görevlendirmelerinden belli oluyor, örneğin Anu (Sümer), Susanoo (Japon), "Tüylü yılan" (Aztek) ve Aelus (Yunan ve Roma), gibi.

Aşırı bir hızla esmediği zaman rüzgarın kıymetini en çok eski denizciler takdir eder. Rüzgar yelkenleri şişirmese Amerika kıtasının keşfi buhar makinesinin keşfinden (1714) daha sonra olurdu. Buharın kısa zamanda yerini petrole bırakmasını göz önünde tutarsak, küresel ısınma çok daha erken kapımızı çalar ve ben bu yazıyı Ankara yerine Alaska'da yazmaya mecbur kalabilirdim.

Şimdi bile, biz dahil bir çok ülke enerji ihtiyacının bir kısmını rüzgar enerjisinden sağlıyor. Güvenli kaynaklar bu potansiyelin çok daha büyük olduğunda hemfikir. Örneğin, İngiltere'de çevre-enerji ilişkilerini incelemek için kurulan Kraliyet Komisyonu, potansiyel küresel rüzgar enerjisini 10 Tetravatt (1 tetrawatt 10^{12} watt) olarak hesaplamış. Yani bu gün akarsulardan edindiğimiz enerjinin tam 5 misli. Amerikan Enerji Bakanlığı'nın yaptığı bir çalışma, bu potansiyel, şimdi sarf ettiğimiz bütün enerjinin tam 15 misli olduğunu gösteriyor.

Her enerji kaynağı gibi rüzgar enerjisinin de olumsuz yan etkileri var. Burada problem kuşların pervanelere takılarak can vermeleri. İkinci problem gürültü. Biraz sonra göreceğiniz gibi bu sorunlara çözüm bulmak o kadar güç değil.

Rüzgar üzerinde yapılan ilk bilimsel çalışmalardan belki de en önemlisini İrlanda asıllı İngiliz Amiralî Beaufort'a borçluyuz. Beaufort, kendi adıyla bilinen rüzgar ölçeğini 0 dan 12 ye kadar 13 dilime ayırmış. (Beaufort ölçeğinde rüzgarın hızı mil/saat olarak verilir, biz sizler için kolay olsun diye km/ saat'e çevirdik.) 0 kategorisinde rüzgarın hızı saatte 1 km den az, 1. ci kategoride hız 1 ile 6 km arası, 2.ci de 7 ile 12 km/saat arası olarak değişiyor. 12'de (118 kilometre ve fazlası) neredeyse kıyamet kopuyor. Ölçek hem karada hem deniz üzerinde geçerli

Tabii siz haklı olarak aklınıza " Kaç beaufortta olduğumuzu bilmek için yanımda bir rüzgar aletimi taşıyacağız?" Sorusu geliyor. Hayır. Ölçek o kadar dahiyane hazırlanmış ki hangi kategoride olduğunuzu anlamanız için etrafınızı kolaçan etmeniz yeterli. Örneğin, 2 no lu Beaufort'ta (rüzgar hızı 7-12 km/saat) karada yapraklar hafifçe sallanıyor, rüzgarı yüzünüzde hissetmeye başlıyorsunuz. Denizde ufacık dalgalar ulaşıyor ama kırılacak kadar büyük değil ve köpük yok. 10 numarada (88-102 km/saat) ağaçlar kökünden sökülüyor, denizde büyük dalgalar oluşuyor ve köpük parçaları diziler halinde havada uçuşuyor.

Geçenlerde, medarı iftiharımız genç besteci Mahir Çetiz'in İzlenimler adlı, bestesinin birinci parçası Rüzgarın Sesini dinlerken aklıma Beaufort ölçeği geldi. "Acaba" dedim kendi kendime, "Mahir'in bu nefis parçası Beaufort ölçeğinde kaç eşit?" 3 Numara bana uygun geldi. Beaufort bu ölçeği "yapraklar ve dallar sallanır, toprağın tozu kalkar..." diye tanımlıyor, Mahir ise program notlarında eserini "bazen hızlanan ve yoğunlaşan, bazen de hafif bir esinti olarak kendisini hissettiren bir hareket" diye tarif etmiş. Sanırım karar doğru. (Bu bulvarda devam edersek Rimski Korsakof'un Şehrazad adlı eseri fırtına 9'u hak eder,

Debussy'nin Lamer'i 6, Wagner'in Uçan Hollandalı'sı 10 olur. (Mahir ABD'de Memphis üniversitesinde ve İngiltere'de Kraliyet Akademisi'nde okumuş. Şimdi Bilkent Üniversitesinde öğretim üyesi. Bestekarla son konuşmamız sırasında gelecek yıl Columbia Üniversitesi'ne doktora yapmaya gideceğini öğrendik. Eğer Alman Milli takım genç oyuncusu Podolski'nin spor akademisine yazılacağını okuyduk ancak bu kadar şaşırabilirdik. Ne gerek var, Mahir? Tabii, yine de kendin bilirsin.)

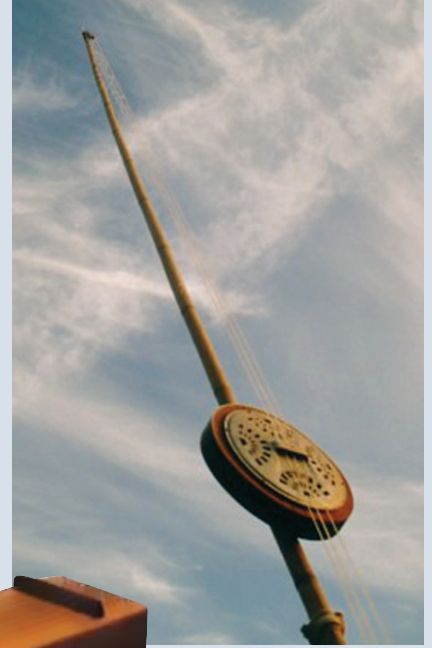
Başka yerlerde ve bu sayfalarda defalarca yazdık: Hüzün de sevinç kadar kültürümüzün bir parçası; ama bizim sanat eserlerimize baktığınızda sanki bu ülke acıdan başka bir şey yaşamamış sanırsınız. Bir Osmanlı şairimiz sevgilisine "Buse-

den pa-buç" giydirirken rüzgarın çiçeğe kondurduğu öpücüğün farkında bile olmamış, bir diğeri "Bu yağın yağmur değildir, ahuzar ağlar bana" diye dövünürken, damlaların yapraklarla yaptığı dansı görmezlikten gelmiş. Umarız Mahir ve arkadaşları doğayı konu alan beste yapmaya devam eder. Doğa sevgisini aşılama baten tek bir sanat eseri 10 ekoloji kitabından daha etkili olabilir.

Müziği bu kadar sevmeme rağmen, bu alanda hiç kabiliyetim olmadığı için olanlara gıpta ederim. Bu sütunu izleyenler resim konusunda da aynı hastalıktan muzdarip olduğumu bilirler. Resim yapmakta bilgisayar çok faydalı olmuştur; ama bu kez kendi müziğimi yaratmak için çok daha ekolojik bir alet buldum: Aelonian Harp (Rüzgar Arbi)

Ülkemizde hiç görmediğim bu alet, uzun ve dar bir kutunun içine yerleştirilmiş aynı boyda ama değişik kalınlıkta tellerden oluşuyor. Geleneksel olarak kutu açık bir pencereye yerleştiriliyor ve tellerin arasından esen rüzgar size enfes bir müzik ziyafeti çekiyor. Tabii tellerden ne

tür ses çıkacağı, rüzgarın şiddetine bağlı olduğu için, her dinleyişinizde yeni nağmeler duyuyorsunuz. Son yıllarda tekrar popüler olmaya başlayan bu saz, istediğiniz büyüklükte istediğiniz yere koyabiliyorsunuz. Yeter ki rüzgarın estiği bir yer olsun.

Rüzgar arbi uzun zamandan beri varmış ama onu romantizmin neredeyse bir simgesi haline getiren Shelly, Byron ve Coolidge gibi büyük şairler olmuş. Shelly, Kraliçe Mab adlı şiirinde bu arbi rüzgar perilerinin çaldığını yazar. Coolidge ise, Aelonian Arp adlı şiirinde bütün doğanın belki de büyük küçük sayısız arplerden oluşması gerektiğini hayal eder. Büyük doğa filozofu Henry David Thoreau'da bu aletin hayranları arasında.

Köşe dostum Prof. Zihni Sinir'in alanına girmiş olmak istemem; ama aklıma müthiş bir fikir geldi. Eğer rüzgar çiftliklerinin ortasına devasa bir Aelonian Arp yerleştirilse, gürültü yerine rüzgar melodisi duyardık. Üstelik kuşlar "Biz bu kadar güzel ötemeyiz" diyerek başka yerlere gider, telef olmazlardı. Denemekte fayda var. Gelecek ay buluşmak dileğiyle.

Kaynaklar:
<http://w1.neuronexion.com/~dferment/lab/lab.html>
<http://www.rcep.org.uk/studies/energy/98-6061/jackson.html>
<http://www.culturechange.org/wind.htm>